

Jan Vodňanský, showman

(19. 6. 1941 — 10. 3. 2021)

Kdyby si jej zrádný koronavirus nevyhlédl a kdyby okolnosti byly příznivější, mohl se Jan Vodňanský v červnu dožít osmdesáti let. O jeho životě a díle se dočteme v encyklopediích, něco stihl sám popsat v knize vzpomínek *Zpívající memoáry aneb Když archiv zakuká*. Mnozí z přátel a svědků jeho životních peripetií už nežijí – Šrut, Skoumal, Jakoubek, Havel, Voskovec... Přidejme tedy, dokud ještě můžeme, pár vzpomínek novinářky.

TEXT: MARTA ŠVAGROVÁ

Znali jsme se s Janem osobně víc než půl století a vím, že do duše si úplně nahlédnout nedal. Byl upřímný, vždycky řekl svůj názor, vždycky zvedl telefon a odpověděl, udivoval logickým myšlením, znalostmi z různých oborů, znal historii i zajímavé lidi, s vážnou tváří pronášel překvapivé sentence a pozoroval, co to s posluchačem udělá. Netrpěl společenským ostychem ani předstíranou skromností (na vizitce měl Ing. PhDr. Jan Vodňanský, showman), mluvil důrazně a nahlas, bez ohledu na to, kdo poslouchá. Myslím, že se podle reakce na své zdánlivě bláznivé vývody rozhodoval, jak blízko si daného člověka pustí k tělu.

Když vezmeme v úvahu jeho mimořádnou inteligenci a trvalý sklon přetavovat realitu v absurdní situace, neudívá nás jeho schopnost vyjádřit se k jakémukoli problému s neopakovatelnou originalitou. Kdo někdy byl u toho, když předváděl svoje písničky, říkanky,

bonmoty, extempore, jevištní improvizace, dokonalé přednášky na absurdní témata, dodnes slyší jeho znělý hlas a vidí statného muže v bílém plátěném obleku. A chtě nechtě je mu do smíchu.

KDO VYTVOŘIL KOHO

Tvrdil, že dávno předtím, než začal sám absurditu vytvářet, už ta absurdita vytvořila jeho. Vzpomínal například, že první rozhlasovou reportáž, kterou jako dítě už vnímal a rozuměl jí, byl přenos veřejné popravy K. H. Franka. Celkem přesně zformuloval podněty, které ovlivnily jeho dětství a mládí: „Už v první třídě zjistíte, že popravít člověka na veřejnosti se smí, ale malovat to do školních sešitů ne. V hodinách náboženství uvěříte v Pána Boha, Ježíše Krista a Panenku Marii a taky Duchu svatého, ale než se stačíte s myrtičkou v klopě poprvé vyzpovídat, už vám ve

škole náboženství zruší a přesvědčivě dokazují, že nic takového neexistovalo. Namísto neexistujících bytostí je vám jako vzor hrdiny nabídnut pionýr Pavlík Morozov, který udal vlastního tatínka a dědeček ho za to pak umlátíl sekerou. Vzápětí vás přesvědčují o nutnosti popravít Miladu Horákovou, jinak by prý hrozil další nálet na Prahu. Zase tak moc nevěrohodné vám to v osmi letech nepřipadá. Ta samá letadla, která vás už jako čtyřletého neúspěšně bombardovala, by na vás osmiletého přiletěla s atomovkou. Zatím shazují jen neškodné brouky. Ale pozor, jsou to američtí brouci vycvičení v CIA, aby nám sežrali veškeré brambory a my umřeli hladu...“

Výčet může pokračovat – tatínek vyhozený ze strany, vrchol a konec kultu osobnosti, vojna, náhradní řešení – místo filozofické fakulta strojní, ale pak navíc ještě ta filozofická, okupace v osmašedesátém, setkání s básníkem

Pavlem Šrutem a skladatelem a hudebníkem Petrem Skoumalem. Jak sám Jan usoudil, nemohlo to skončit jinak než pásmem *S úsměvem idiota* v pražském Činoherním klubu v roce 1969.

Po všechna léta Jan při různých příležitostech vděčně připomínal, jak jsme při této veleúspěšné inscenaci pořizovali první rozhovor Vodňanského a Skoumala, tehdy pro Svobodné slovo. S léty se leccos měnilo, dvojice střídavě nesměla vystupovat (po Janově podpisu Char-ty 77 už vůbec ne), a tak alespoň pokaždé koncem roku posílala péefka s trefným přáním a s králíky v klobouku – prvně je Vladimír Jiránek totiž použil jako logo na plakát k poslednímu pásmu *V+S Králíci pokusný* v divadle Ateliér roku 1974 a teprve později na nich postavil večerníčkový seriál *Bob a Bobek*.

Kontakt jsme neztratili ani později. Když jsme pak v Lidových novinách zavedli rubriku *Za kulturou s...* (rozuměj s významnou či známou osobností), absolvovali jsme spolu jednu operu a jeden film. Na to, jak viděné glosoval, se nedá zapomenout. Jeho komentáře k *Daliborovi* v Národním divadle („Nepletu se, Milada, to je ta udavačka, co se zamilovala do své oběti?“) i k *Čistě duši* byly jako vždy originální:

JAK ZACHRÁNIT DALIBORA

„Základní problém Dalibora je, že v něm není žádný děj. O ději se vypráví,“ pravil na úvod. „Když odmyslíme hudbu a árie, je to vlastně nudná konverzace na téma Jak jsem vyplenil Ploskovice. Taková tradice posvěcená památkově chráněná opera potřebuje po těch letech osvěžit novým a pořádným skandálem. Protože Wenzig nám už jiné libreto nenapíše a Smetana novou šokující hudbu nesloží, je to jen a jen na odvaze režiséra. Po této stránce, doufám, Jan Antonín Pitínský nezklamal.“ O přestávce zasvěceně komentoval výpravu a přidal postřehy k režii: „U některých scén jsou ještě rezervy. Vzhledem k naprosté neakčnosti děje by se místo promítání poněkud nudných záběrů hradů, nadčasových oblaků a Vladislavských sálů mohl natočit Daliborem vedený masakr v Ploskovicích alespoň jako dokumentární rekonstrukce. Ale prosím, v Pitínského stylu – s výsadbami,

Foto: Ondřej Pýcha

tanky, vrtulníky, všechno, jak má být, pěkně nadčasové.“ Více zdravého napětí by se podle Vodňanského mohlo vytěžit i ze scény popravy: „Pitínský ji zbytečně lyrizuje a s přehnanou pietou nejde až nadoraz. Dalibor by mohl být vkusně popraven po americku – injekcí zavedenou do těla ležícího na moderním lůžku v sofistikované popravčí ordinaci.“ Mimo jiné prozradil, jak by řešil využití času pauzy: „Podle mne je pojednána zbytečně konzervativně v duchu tradiční totální separace účinkujících od publika. Tak třeba o druhé přestávce by mohl Dalibor procházet mezi diváky ve foyer a dojímat je hrou na housle a tohoto stavu dojetí by využila Milada sbírající podpisy pod petici za Daliborovo omilostnění. Zdánlivě vnější nápad ke zpestření pauzy by nám překvapivě zhodnotil závěr opery: na základě petice je poprava zrušena a závěrečné, tentokrát už veselé dějství je možno končit radostným zvoláním Proč bychom se netěšili, postmoderně dosazeným z jiné opery téhož skladatele.“

PSYCHIATR AMATÉR

Na film *Čistá duše* šel naladěný zcela jinak, říkal, že jde do kina jako psychiatr amatér. Jeho první reakce byla nadšená: „Je to jedno z nejdokonalějších filmových ztvárnění stavů schizofrenie, myslím v umělecké fikci, jaká jsem kdy viděl.“ A ocenil, že tvůrci vedou diváka

jako bezprostředního a nevědomého svědka okamžiků, kdy halucinace přicházejí: „Vnímáme je z osobního pohledu Johna Nashe, paralelně je prožíváme jakoby z jeho nitra, aniž bychom dostali nějaký varovný signál – pozor, teď je to halucinace... Diváci pak vycházejí z kina a jako my dva teď si potřebují někde dát skleničku, protože se z toho zážitku musí vzpamatovávat.“

Jan s nadšením rozebíral jednotlivé scény, ale v závěru si neodpustil zamyšlení nad nebezpečími, jaká skýtá matematika studentům a vědcům v oboru: „Moderní matematika, stejně jako třeba fyzika mikročástic, operuje s vysokou dávkou abstrakce. Matematika se například zabývá n-rozměrnými vektorovými prostory, přičemž naše smyslové schopnosti končí u $n = 3$. Oni mluví o tisícírozměrných vektorových prostorech, denně zacházejí s určitou vnitřní realitou, která ničemu představitelnému neodpovídá, právě tak jako když třeba astrofyzik mluví o fenoménu černé díry... Lidi těchto profesí jsou vystaveni svádění abstraktních světů, které jsou za hranicemi rozumu, a je dobré se snažit jim porozumět. Takže zaplaťpánbůh za *Čistou duší*.“

A tohle dělal vždycky. S obyčejnou myšlenkou náhle zabočil do složitější a jako by jej unášel proud náhle se probudivší fantazie, směřoval kamsi za hranice všednosti k absurditě, již miloval. Nuda s ním tedy nebyla nikdy. ☒